

KÖYHYYSVAHTI

SUOMEN KÖYHYYSRAPORTTI 2019

EAPN-Fin
2019

KÖYHYYSVAHTI

SUOMEN KÖYHYYSRAPORTTI 2019

Suomen köyhyyden ja syrjäytymisen vastainen verkosto EAPN-Fin

Toimittaneet Anna Järvinen, Tuula Paasivirta, Liisa Partio, Erja Saarinen ja Leena Valkonen

Kuvat: Jouko Vatanen ja Marjo Rinne

Taitto: Nikki Pesonen

www.eapn.fi

SISÄLLYS

1. Köyhyys ei ole poistunut Suomesta
2. Mitä köyhyys on?
3. Miten köyhyys kehittyy Suomessa?
4. Keitä köyhyys koskee ja mitkä ovat heidän tilanteensa keskeiset haasteet?
5. Köyhyyden syitä ja seurauksia
6. Mitä Suomi ja EU tekevät köyhyyden vähentämiseksi?
7. Miten köyhyyttä tulisi vähentää?
8. Viitteet ja lähteet

1. Köyhyys ei ole poistunut Suomesta

Köyhyys on Suomessa vähentynyt 2010-luvulla vain vähän ja esimerkiksi lapsiperheissä köyhyys on vuosikymmenen alun laskun jälkeen alkanut uudelleen yleistyä. Pienituloisten toimeentuloa vaikeuttivat pääministeri Juha Sipilän hallituskaudella 2015–2018 perusturva-etuuksien leikkaukset ja indeksijäädytykset. Perusturvaetuuksien ostovoima on jäänyt jälkeensä yleisestä kustannusten kehityksestä. Etuuksien varassa elävien toimeentuloa on vaikeuttanut myös etuustulojen verotuksen kiristäminen. SOSTEn selvityksen mukaan leikkaukset ovat osuneet etenkin työttömiin, lapsiperheisiin ja opiskelijoihin.¹

Tässä Suomen köyhyyden ja syrjäytymisen vastaisen verkoston EAPN-Finin köyhyysraportissa käydään läpi tuoreimpia köyhyyttä koskevia tilastotietoja ja trendejä sekä esitetään verkoston näkemykset köyhyyden vähentämiseksi. EAPN-Fin on osa Euroopan laajuista The European Anti-Poverty Network, EAPN -kansalaisjärjestöverkostoa. Sen tavoitteena on lisätä köyhyyttä kokeneiden ihmisten osallisuutta sekä vähentää köyhyyttä ja eriarvoisuutta.

Köyhyyttä kokeneet ihmiset ovat antaneet raporttiin arvokkaan panoksen kertomalla köyhyydestä arjessaan. Näitä kokemuksia on raportissa lainauksina.

“Kela-kunta-lastensuojelu-diakoni-leipäjono, siinä suomalainen yhden luukun periaate. Minun laskujeni mukaan tuossa on jo 5 paikkaa, missä juosta saadakseen perheen perustarpeet jotenkin tyydytettyä. Sitten vielä erilaiset hyväntekeväisyysjärjestöt, vaatteet Hopelta, jos sinne saa ajan, Pelastusarmeija, UFF:n euron päivät, ruokaa vain mämmimarkkinoilta. Köyhäkö muka laiska?”

2. Mitä köyhyys on?

Huono-osaisuutta verrattuna muun väestön elintason

Suomessa köyhyys on pääosin suhteellista, jolla tarkoitetaan huono-osaisuutta verrattuna muun väestön elintason. Suhteellinen köyhyys määritellään yleisesti köyhyysriski-käsitteellä, englanniksi at Risk of Poverty. Köyhyys- tai pienituloisuusraja on 60 prosenttia kotitalouksien käytettävissä olevasta mediaanitulosta. Kotitalous on köyhä, jos sen nettotulot ovat alle 60 prosenttia väestön keskimääräisestä tulotasosta. Pienituloisuuden raja oli vuonna 2017 yhden hengen taloudelle noin 1 230 euroa kuukaudessa.

Köyhyys- tai syrjäytymisriskiä pienituloisuuden, aineellisen puutteen ja vajaatyöllisyyden vuoksi

EU käyttää lisäksi useasta osatekijästä koostuvaa, köyhyys- tai syrjäytymisriskiä kuvaavaa AROPE-indikaattoria, englanniksi At Risk of Poverty or Social Exclusion. Sillä seurataan muun muassa EU:n Eurooppa 2020 -strategian tavoitteen saavuttamista vähentää köyhyys- tai syrjäytymisriskissä elävien ihmisten määrää 20 miljoonalla vuoteen 2020 mennessä.

Köyhyys- tai syrjäytymisriski lasketaan kolmen tekijän kautta: pienituloisuus, vakava aineellinen puute ja kotitalouden vajaatyöllisyys. Henkilöt tai kotitaloudet määritellään ko. riskin alaisiksi, jos yksikin kolmesta kriteeristä täyttyy.

Elämistä tuloilla, jotka eivät riitä välttämättömään kulutukseen

Köyhyyden kuvaajiksi on luotu tarve-, viite- tai minimibudjettiin perustuvia mittareita. Ne tavoittavat myös köyhyyden absoluuttista ulottuvuutta – sitä, etteivät ravinnon, vaatetuksen tai asumisen vähimmäisedellytykset täyty. Minimibudjetit ovat kotitalouksille laadittuja kulutus- tai hyödykekoreja, jotka koostuvat jokaiselle välttämättömiksi katsotuista tavaroista ja palveluista.

Minimibudjettiköyhyysmittari kertoo, kuinka suuri osa väestöstä elää kotitalouksissa, joiden tulot eivät riitä kohtuulliseen vähimmäiskulutukseen. Minimibudjettiköyhyysraja on yksin vuokralla asuvalla 1 062–1 224 euroa kuukaudessa asuinpaikasta riippuen.²

Köyhyys on myös ihmisten kokemuksia

Köyhyyttä voidaan kuvata myös ihmisten kokemuksilla. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, THL teki 2010–2017 Aikuisten terveys- ja hyvinvointitutkimusta ATH³, jossa tiedusteltiin yhtenä osa-alueena ihmisten kokemuksia köyhyydestä. Vuodesta 2017 sen on korvannut kansallinen terveys-, hyvinvointi- ja palvelututkimus FinSote⁴, jossa kysytään vastaajilta muun muassa pelosta, että ruoka loppuu kesken ennen kuin saa rahaa ostaa lisää ruokaa. Köyhyyskokemuksia on koottu myös kirjoituskilpailulla 2007.⁵ Kilpailu uusitaan 2019.⁶

3. Miten köyhyys kehittyi Suomessa?

Suhteellinen köyhyys lisääntyi hieman edellisestä vuodesta

Pienituloisuuden raja oli vuonna 2017 yhden hengen taloudelle noin 1 230 euroa kuukaudessa. Pienituloisia oli 654 000 eli 12,1 prosenttia väestöstä. Suomen väkiluku oli 5,503 miljoonaa 2017.

Suhteellinen köyhyys oli 2000-luvulla korkeimmillaan 2008 ja 2010, jolloin pienituloisia henkilöitä oli noin 728 000. Pienituloisuuden kasvu pysähtyi 2010 jälkeen ja pienituloisten määrä kääntyi hienoiseen laskuun. Vuodesta 2012 se on ollut alle 700 000. Vuodesta 2016 pienituloisten määrä lisääntyi taas 0,6 prosenttiyksiköllä vuoteen 2017.

Lapsiperheiden köyhyys kasvaa

Lapsiperheköyhyys on kasvusuunnassa. Lasten pienituloisuusaste oli Tilastokeskuksen tulonjakotilaston mukaan 11,1 prosenttia 2017, kun se edellisvuonna oli 10,2 prosenttia.

Köyhyys koskee laskentatavasta riippuen 119 000–150 000 lasta. Tulonjakotilaston mukaan määrä on 119 000, eli 11,1 prosenttia lapsista, THL:n käyttämän tulonjakomittarin mukaan 150 000 lasta. Mittarissa otetaan rahatulojen lisäksi huomioon laskennalliset asuntotulot eli laskennallinen nettovuokra. Jälkimmäisellä mittaustavalla lapsiköyhyys oli 13,9 prosenttia 2017 eli samalla ennätysellisellä tasolla kuin 2007.

Köyhyys- tai syrjäytymisriskissä elävien määrä lisääntyi edellisvuodesta

Vuonna 2017 köyhyys- tai syrjäytymisriski kosketti Suomessa noin 890 000 henkilöä eli 16,4 prosenttia väestöstä. Edellisvuonna luku oli 849 000 henkilöä.

Pienituloisissa talouksissa oli noin 654 000 henkilöä (edellisvuonna 623 000), vakavaa aineellista puutetta kokevissa talouksissa noin 143 000 (2016 noin 113 000) ja vajaatyöllisissä talouksissa noin 410 000 henkilöä (edellisenä vuonna noin 412 000).

Köyhyys- tai syrjäytymisriski oli korkeimmillaan 2011 ja 2014, jolloin se kosketti yli 927 000 ihmistä.

Minimibudjettiköyhyyttä on seurattu vuodesta 2012. Tuolloin se oli hieman alle 10 prosenttia väestöstä. Minimibudjettiin perustuva köyhyysaste oli 7,8 prosenttia vuonna 2016, mikä tarkoittaa noin 418 500 henkilöä. Ennusteen mukaan sen arvioitiin laskevan 7,2 prosenttiin vuonna 2018. Minimibudjettiköyhyysraja on yksin vuokralla asuvalla 1 062–1 224 euroa kuukaudessa asuinpaikasta riippuen.²

Yhä useampi kokonaan perusturvan varassa

Kokonaan perusturvalla elävien määrä on lisääntynyt 55 000:lla vuodesta 2010. Vuonna 2017 Suomessa asuvista 4,7 prosenttia eli 250 000 henkilöä kuului asuntokuntaan, jossa perusturvaetuuksien osuus oli yli 90 prosenttia bruttotuloista.

Tulottomien kotitalouksien määrä kaksinkertaistunut

Tulottomien kotitalouksien määrä on kaksinkertaistunut kymmenessä vuodessa. Vuoden 2017 lopussa niitä oli noin 38 700. Tulottomilla kotitalouksilla tarkoitetaan talouksia, joilla ei ole muita tuloja kuin perustoimeentulotuki ja sen lisäksi mahdollisesti asumistuki, lapsilisä, elatusapu tai -tuki.⁷

Paperittomien määrä on kasvanut

Paperiton oleskelee Suomessa ilman täyttä laillista oleskeluoikeutta ja viranomaisten virallista hyväksyntää. Hänellä ei ole vakuutusturvaa sairauden tai sairaanhoidon varalle, eikä kattavaa pääsyä julkiseen sosiaali- ja terveydenhuoltoon. Suomen kiristynyt ulkomaalaislainsäädäntö ja sen tulkinta ovat johtaneet siihen, että paperittomien joukko on kasvanut. Paperittomia oli arvioiden mukaan 2017 noin 3 000–4 000 henkeä. Heidän sulkemisensa ulos palveluista ja yhteiskunnasta ei poista heitä maasta, vaan ajaa heidät laillisiin ja laittoimiin verkostoihin.⁸

Toimeentulo-ongelmat ja köyhyyskokemukset kasvussa

THL:n ATH-aineiston mukaan 2013–2016 toimeentulo-ongelmat ja köyhyyskokemukset yleistyivät kaikissa ikäryhmissä. Niiden osuus, jotka ovat joutuneet tinkimään ruuasta, lääkkeitä tai lääkärikäynneistä rahan puutteen vuoksi, kasvoi 20,5 prosentista 23,4 prosenttiin.³ FinSote-tutkimuksen mukaan vuonna 2018 suomalaisista 20,3 prosenttia kertoo joutuneensa tinkimään ruuasta, lääkkeitä tai lääkärikäynneistä rahan puutteen vuoksi. Hieman yli 11 prosenttia on pelännyt ruoan loppuvan ennen kuin saa rahaa ostaakseen lisää.⁴

Hälyttävää viestiä kertoo myös kuluttajien maksuhäiriöiden lisääntyminen: vuoden 2018 lopussa jo 382 000 henkilöllä oli maksuhäiriömerkintä.⁹ Vuonna 2018 julkisista palveluista määrättyistä asiakasmaksuista 420 961 kappaletta päätyi ulosottoon. Tämä on viidenneksen enemmän kuin 2017.¹⁰

Myös ruoka-avun asiakasmäärät ja järjestöille sekä seurakunnille tulleet avunpyynnöt ovat tärkeitä signaaleja köyhyyden kokonaiskuvasta. Ruokajonoissa käyvien ihmisten ja kirkon diakoniatyölle tulevien avunpyyntöjen määrät ovat kasvussa. Diakoniabarometri 2018:n mukaan lähes joka toisen diakoniatyön asiakkaan tulossyynä ovat taloudelliset huolet. Lähes puolet diakoniatyöntekijöistä kohtaa viikoittain henkilöitä, jotka tinkivät varattomuuden takia terveydenhuollosta. Toistuvasti ruoka-apuun turvautuvia kohtaa viikoittain 52 prosenttia barometrin vastaajista, vuonna 2016 luku oli 47 prosenttia.¹¹

Suomalaista köyhyyttä kuvaavat muun muassa seuraavat luvut, suluissa kehitystrendi:

- 2017 köyhyys- tai syrjäytymisriskissä eli noin 890 000 henkilöä (↑)
- 2017 pienituloisissa kotitalouksissa eli noin 654 000 henkilöä (↑), heistä pitkittyneesti pienituloisia on noin 398 000 henkilöä (↓)
- 2016 minimibudjettiköyhyys koski noin 418 500 henkilöä (↓)
- 2018 toimeentulotukea sai vuoden aikana noin 470 000 henkilöä, heistä pitkäaikaisesti tukea sai 28,5 prosenttia (↑)

- 7/2019 työttömiä työnhakijoita on noin 268 900 henkilöä (↓), joista noin 65 100 pitkäaikaistyöttömiä (↓)
- 2017 aineellista puutetta kärsi noin 143 000 henkilöä (↑)
- 2017 köyhydessä eläviä lapsia oli noin 119 000 (↑)
- 2017 tulottomia kotitalouksia oli noin 38 700 (↑)
- ruoka-avussa käy viikoittain noin 20 000–25 000 henkilöä (↑)
- 2018 asunnottomana oli 5 482 henkilöä ¹²(↓)
- 2017 paperittomia oli arviolta 3 000–4 000 henkilöä (↑)

4. Keitä köyhyys koskee ja mitkä ovat heidän tilanteensa keskeiset haasteet?

Lapsiperheköyhyys on yleisintä yksinhuoltaja- ja monilapsisissa perheissä

”Lapsi loukkasi itsensä, pitäisi päästä päivystykseen. Kelataksi 50 euroa, 9-vuotias ei enää mahdu rattaisiin, jolla bussimatka olisi ilmainen. Lapsilisä tulee vasta ylihuomenna.”

Yksinhuoltajaperheiden ero muihin perheisiin on tuntuva: 25 prosenttia yksinhuoltajaperheiden lapsista kuului pienituloisiin talouksiin, kahden huoltajan perheiden lapsista 8 prosenttia. Köyhyysriski on suurempi, kun yksinhuoltaja on nainen.¹³

Lapsista, joiden perheissä on enemmän kuin kolme lasta, 17 prosenttia kuuluu pienituloisiin. Kaksilapsisten perheiden lapsista pienituloisia on alle 7 prosenttia ja yksilapsisten perheiden lapsista 8 prosenttia.

Perheen elinkaarella pienituloisuusaste on suurimmillaan, kun lapset ovat 0–2-vuotiaita. Lapsen kehitykselle varhaiset vuodet ovat kaikkein merkityksellisimpiä, joten pikkulapsiperheiden toimeentulo-ongelmia olisi syytä ratkoa viipymättä.

Kohortti 1997 -tutkimuksessa on seurattu yhden ikäluokan hyvinvointia sikiökaudelta 18-vuotiaaksi. Se osoitti, että lasten hyvinvoinnin polarisaatio jatkuu, eivätkä palvelut ja koulu pysty poistamaan taustoista johtuvia eroja. Huono-osaisuus periytyy. Perhetausta vaikuttaa sekä lapsen terveyteen että koulumenestykseen. Merkittäviä kuormittavia tekijöitä ovat perheolosuhteiden muutokset, kuten avioero, pitkäaikainen toimeentulotuen saanti, vanhemman psykiatrinen diagnoosi sekä vanhempien matala koulutus. Erityisen vahva yhteys lasten heikomman terveyden ja perhetaustan välillä oli niissä perheissä, joissa kuormittavia tekijöitä oli useita.¹⁴

Nuorista vajaa viidennes pienituloisia

Pienituloisuus on yleisintä työttömillä ja opiskelijoilla. Nuorten osuus väestöstä on 8 prosenttia, pienituloisista 18 prosenttia.¹³

Vuonna 2018 nuoria, jotka eivät olleet työssä, koulutuksessa eivätkä asevelvollisuutta suorittamassa, oli 51 000, mikä oli kahdeksan prosenttia 15–24-vuotiaista. Heistä suurin osa, 38 000, oli 20–24-vuotiaita. Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten määrä ikäryhmässä laski 6 000 henkilöllä eli 11 prosentilla vuodesta 2017.¹⁵

Pitkäaikaistyöttömät ja osatyökykyiset ovat vaarassa syrjäytyä kokonaan työmarkkinoilta

”Pätkätöiden ihanuutta: sain terveydentilalleni sopivaa työtä ja talous koheni, toiminta joudutaan lakkauttamaan ja myös minulta loppuvat työt. Osatyökykyiselle sopivia työpaikkoja ei ole tarjolla paljon, koska Suomessa on vahva kokopäivätyön normi. Tähän toivoisin muutosta. Itse otan vastaan mielelläni ihan pientäkin työtä, osakuntoutustukeni on siitä hyvä etuus, että sen päälle saa ansaita kohtuullisesti. Jokainen kymppi auttaa eteenpäin.”

Vaikka viimeaikainen työllisyyden kehitys on ollut monilla mittareilla myönteistä, pitkäaikais-työttömiä on työnhakijoista edelleen noin 65 000.¹⁶ Lisäksi työmarkkinoiden ulkopuolella on ihmisiä, joilla olisi halukkuutta osallistua työmarkkinoille työkyvyn ja työvoiman kysynnän sen salliessa. Jotkut työttömät luokitellaan vamman tai sairauden vuoksi automaattisesti osatyökykyisiksi, vaikka he todellisuudessa kuuluisivat työvoimaan tavallisina työttöminä työnhakijoina.

Yli puolella työikäisistä, noin 1,9 miljoonalla suomalaisella, on jokin pitkäaikaissairaus tai vamma. Heistä 600 000 kokee sairauden tai vamman vaikuttavan työn tekemiseen tai työllistymismahdollisuuksiin. Työllisyydestä puhuttaessa heitä kutsutaan osatyökykyisiksi. Työelämän ulkopuolella olevista osatyökykyisistä 65 000 haluaisi työskennellä – ja oman arvionsa mukaan myös kykenisi tähän.¹⁷ Osatyökykyisten työtilanne näyttää Sosiaalibarometri 2019:n perusteella huolestuttavalta. Enemmistö siihen vastanneista työ- ja elinkeinotoimen johtoon kuuluvista, sosiaali- ja terveystoimintajista ja sosiaalityöntekijöistä on sitä mieltä, että työnantajat eivät ole tottuneet osatyökykyisten työllistämiseen ja että työpaikoilla ei ole osatyökykyisille riittävästi tukea.¹⁸

Suomessa on viime vuosina otettu käyttöön lukuisia toimia, joiden tarkoituksena on ollut vähentää työttömyyttä. Monet niistä ovat heikentäneet pitkäaikaistyöttömien ja osatyökykyisten asemaa. Esimerkiksi vuoden 2018 alusta voimaan tullut työttömyysturvan aktiivimalli on leikannut monien työttömien työttömyysetuutta.

Työvoimapolitiikassa resursseja on kohdennettu entistä enemmän lyhyen aikaa työttömänä olleisiin. Tämä on näkynyt erityisesti palkkatuen kohdentumisessa. Kun palkkatukimäärärahojen taso on pudonnut vuoden 2014 jälkeen, pitkäaikaistyöttömille ja osatyökykyisille palkkatukea on ollut tarjolla erityisen niukasti. Järjestöille myönnettävälle 60 prosentin työajan kokonaan kattavalle palkkatuelle on asetettu katto. Järjestöihin palkkatuella työllistyminen on tärkeää juuri osatyökykyisille ja vaikeimmassa työmarkkina-asetuksessa oleville, mutta se on lähes puolittunut vuodesta 2014.

Vammaisten ja pitkäaikaissairaiden elämänmittainen matka köyhydessä

”On ollut raskasta hakea jatkuvasti vammaistukea ja kuntoutuksia, perustella vuosittain omaa tai lapsen avun tarvetta ja pyörittää paperilla asioita, jotka eivät suju. Toimeentulon vuoksi. Ellei jo valmiiksi ahdistaa, niin tämä ahdistaa kyllä. Haluaisi suuntautua tulevaisuuteen, keskittyä asioihin, jotka toimivat.”

Jos vammaisen ihminen ei vammansa vuoksi työllisty milloinkaan, hän joutuu elämään koko elämänsä takuueläkkeen, asumistuen ja mahdollisen toimeentulotuen varassa. Tämä tarkoittaa elämänmittaista matkaa köyhydessä.

Vammaisfoorumin kyselytutkimuksen¹⁹ mukaan vammaisten henkilöiden köyhyys voi olla neljä tai viisi kertaa yleisempää kuin köyhyys yhteiskunnassa keskimäärin. Vammaiset henkilöt ovat pienituloisia, koska heillä on työllistymisvaikeuksia. He ovat työmarkkinoilla pahasti aliedustettuja. Köyhyys seuraa heitä eläkkeelle, koska työeläkettä ei kerry.

Kyselyn mukaan noin kolmanneksella vastaajista vaarantuvat köyhyyden vuoksi muun muassa terveydenhuolto, välttämättömät lääkkeet ja hoitotarvikkeet, perhe- ja ystävyssuhteiden ylläpito ja liikkuminen kodin ulkopuolella. Lähes viidenneksellä vaarantuu oikeuksien ajaminen, esimerkiksi kanteluiden ja valitusten tekeminen.

Neljän järjestön 2018 tekemä selvitys²⁰ osoittaa, että pitkäaikaissairaus on suuri taloudellinen rasite runsaalle kolmasosalle sairastavista. Asia ei koske vain kaikkein pienituloisimpia, vaan myös suhteellisen suuri osa keskituloisista kokee sairastamisen vaikuttavan talouteensa huomattavasti.

Yksinasuvien köyhyys on keskivertoa suurempaa

”Elin parisuhteessa, joka loppui yllättäen. Oma tuloni oli liiton loppuessa ansiosidonnainen päiväraha. Jäin yhdessä vuokraamaamme 47 neliön asuntoon. Yhtäkkiä minun piti maksaa koko vuokra, 600 euroa, yksin. Toimeentulotukea ei myönnetty kaksioon yhdelle vaan käskettiin etsiä pienempi asunto. Asumistukea sain kaikkien vähennysten jälkeen 98 €/kk. Yli 60-vuotiaana en halunnut luopua kodistani vaan elää ihmisarvoista elämää ne vuodet, kun vielä elän – lapsettomana ja lapsenlapsettomana. Vanha äitini auttaa joka kuukausi eläkkeestään sen verran, että pystyn elämään. Käteen jää rahaa alle köyhyysrajan, mutta näillä on selvitävä. Yksinasujan kulut ovat hurjat. Kaksin eläisin ”ruhtinaallisesti”. Nyt on järkyttävintä elämän pienet muutokset, kuten lääkärissä käynti.”

Suomessa on yli miljoona yksinasuvaa. Yksinasuvilla on selvästi useammin toimeentulo-ongelmia kuin niillä, jotka eivät asu yksin. Tätä selittää osin se, että yksinasuvissa on muita enemmän työttömiä, opiskelijoita ja työkyvyttömyyden vuoksi tai muista syistä työelämästä poissa olevia. Köyhyysrajan alle jäävien yksinasuvien osuus on hieman alle 30 prosenttia.²¹ Toimeentulotukea saavista talouksista suurin osa, noin 70 prosenttia, on yksinasuvien talouksia.²³

Myös työllisillä yksin asuvilla on enemmän toimeentulo-ongelmia kuin ei-yksinasuvilla työsäkävillä. Työikäisistä, 20–64-vuotiaista yksinasuvista 22 prosentilla menojen kattaminen tuloilla oli hankalaa tai erittäin hankalaa, ei-yksinasuvista 11 prosentilla.²¹

Maahanmuuttajien köyhyys on muuta väestöä yleisempää

”Finding a decent job in Finland has often been challenging for immigrants. There are various reasons preventing immigrants from getting jobs, such as language, company policies, and cultural issues. Based on experience, people tend to feel secure working with people from the same background not always because they are racists but to enable the interaction among them. The language issue is a substantial barrier not only in Finland. Knowing the language can increase chances as immigrants to get jobs, despite the government policy on immigrant integration, many immigrants find it challenging to learn Finnish correctly. Lack of Finnish language prevents immigrants from collecting valuable information that can help them solve some of their problems. Despite your level of education, most of the immigrants are bound to live in poverty or apply for the hard to get social services or Kela’s benefits.”

Vuonna 2017 alimpaan tulokymmenykseen suomalaistaustaisista kuului 9 prosenttia, ulkomaalaistaustaisista 24,1 prosenttia.²² Vieraan maan kansalaisten osuus perustoimeentulotuen saajista oli lähes 16 prosenttia 2018²³, kun heidän osuutensa oli 4,7 prosenttia koko väestöstä. Ulkomaalaistaustaisten ihmisten on vaikeampi työllistyä kuin suomalaistaustaisten. Ero työllisyysasteessa vaihtelee eri menetelmillä tehtyjen arvioiden mukaan 10 prosentista lähes 20:een prosenttiin.²⁴

Ikääntyneillä pienituloisuus koskettaa etenkin naisia

”Eläke on niin pieni, että en saa ostettua vaatteita. Samat vaatteet 20 v. Rahat eivät oikein riitä ruokaan. Onneksi saan joskus ruoka-avustusta eräältä kauppiaalta. Eläke menee laskuihin” (Mies, 70, vanhuuseläke, tuloryhmä 1)²⁵

Ikääntyneillä naisilla pienituloisuus on yleisempää kuin miehillä: 75-vuotta täyttäneiden naisten pienituloisuusaste vuonna 2017 oli 27 prosenttia ja miesten 13 prosenttia. 75-vuotta täyttäneitä oli 486 000 ja heistä 105 000 pienituloisia, 21,6 prosenttia.²⁶

Maaseudulla asuvista eläkeläisistä joka viides on pienituloinen, kaupungeissa asuvista vain joka kymmenes. Maaseudulla kaksi viidestä ja kaupungeissa yksi kolmesta eläkeläisestä kertoo, ettei rahaa jää välttämättömien menojen jälkeen.²⁵

Työkyvyttömyyseläkkeeltä ja työttömyydestä vanhuuseläkkeelle siirtyneet 64–75-vuotiaat kokevat työstä siirtyneitä useammin menojen kattamisen vaikeuksia. Työkyvyttömyyseläketaustaisista noin 60 prosenttia, työttömyydestä vanhuuseläkkeelle siirtyneistä noin 40 prosenttia ja suoraan työstä siirtyneistä reilu 30 prosenttia kokee vähintään jonkin verran vaikeuksia tavanomaisten menojen kattamisessa.²⁵

5. Köyhyyden syitä ja seurauksia

Työttömyys

Työttömyys johtaa tulojen vähentymiseen ja erityisesti työttömyyden pitkittyessä köyhyysriski kasvaa. Työttömyys on yleisin köyhyysriskiin johtava tekijä. Työttömyys ei johda vain tulojen vähentymiseen, sillä työn kautta saa usein muitakin resursseja sekä sosiaalisia suhteita. Työssäkäyvillä on esimerkiksi yleensä ilmainen työterveyshuolto, kun taas kunnallisessa terveydenhoidossa peritään usein palvelumaksuja.

Perusturvan taso ei ole riittävä

Työttömän, kotihoidon tuen saajan ja vähimmäismääräisten sairaus- ja vanhempainpäivärahan saajan tulotasot eivät riitä kattamaan kohtuullista minimikulutusta. Opiskelijan sosiaaliturva kattaa kohtuullisen minimikulutuksen vain opintolainan kanssa.²⁷ Riittämätön perusturva johtaa toimeentulotuen lisääntyvään ja pitkäaikaiseen käyttöön sekä muun muassa ruoka-apuun turvautumiseen.

Työttömän perusturvan taso on heikentynyt erityisesti indeksileikkausten ja aktiivimallista johtuvien etuuksien alentamisen vuoksi. Toimeentulotuen rooli työttömän perusturvan paikkaajana on kasvanut huomattavasti 2015–2019.²⁷

Vähimmäismääräisiä sairaus- ja vanhempainpäivärahoja on vuosina 2018 ja 2019 korotettu työttömyysturvaetuuksien kanssa samalle tasolle. Perusturvan riittävyyden arviointiraportin perusteella tulojen riittävyys näissä elämäntilanteissa on kuitenkin pysynyt melko samana aikaisempien vuosien indeksileikkauksien takia.²⁷

Indeksileikkauksia ja -jäädetyksiä ei ole sovellettu toimeentulotuen perusosaan. Myös takuueläkkeeseen on tehty erilliskorotuksia. Takuueläkkeen ja viimesijaisen toimeentulotuen tasot suhteessa hintatasoon ovat pysyneet samana.²⁷

Perusturvan riittämätön taso on myös lapsiperheiden toimeentulovaikeuksien tärkein syy. Köyhissä lapsiperheissä tulonsiirtojen osuus käytettävissä olevista tuloista on suuri, joten perhe-etuuksiin 2015 jälkeen tehdyt leikkaukset ja indeksien jäädetykset näkyvät suoraan perheiden toimeentulossa. Esimerkiksi vähimmäismääräinen vanhempainpäiväraha ei ole kattanut kohtuullista minimikulutusta. Sitä korotettiin vuoden 2019 alusta, mutta vain sa-

malle tasolle kuin muut vähimmäispäivärahat, 27,86 euroon päivässä. Koska vähimmäispäivärahojen taso on kokonaisuudessaan liian matala, korotus ei merkittävästi kohentanut perheiden toimeentuloa.

Hallituksen vuosina 2016–2018 tekemien verotuksen ja sosiaalietuuksien muutosten häviäjissä on enemmän naisia kuin miehiä. Naisten käytettävissä olevat tulot ovat pienentyneet suhteessa useammin ja enemmän kuin miesten. Talouspolitiikka on suosinut miehiä ja etenkin sosiaalietuuksien indeksileikkaukset- ja jäädytykset ovat heikentäneet naisten ja miesten taloudellista tasa-arvoa. Reformeissa hävinneiden osuus sekä suhteelliset tappiot olivat suurimmat alimmilla tulotasoilla.²⁸

Asuminen on liian kallista monille pienituloisille

Asumisen korkea hinta on yksi keskeinen toimeentulovaikeuksien syy. Pienituloisten asumismenot ovat kasvaneet yleistä hintakehitystä nopeammin ja samalla asumistuen taso on jäänyt kehityksestä jälkeen. Asumistukea on myös viime vuosina leikattu ja enimmäisasumismenot on päätetty sitoa vuokraindeksin asemesta kuluttajahintaindeksiin. Tämä laskee pidemmällä aikavälillä etuuden tasoa merkittävästi.

SOSTEn selvityksen¹ esimerkkilaskelmissa nähdään, että asumistuen osuus vuokrasta on laskenut vuosien 2012 ja 2018 välillä 80 prosentista 65 prosenttiin. Kun samalla yleinen vuokrataso nousee noin 2–3 prosenttia vuodessa, asumismenojen kasvu ja asumistuen supistuminen vaikeuttavat pienituloisten toimeentuloa huomattavasti. Edullisemmän asunnon löytäminen on vaikeaa, sillä etenkin kasvukeskuksissa ei rakenneta tarpeeksi kohtuuhintaisia asuntoja.

Palkkatasoon verrattuna korkeat asumiskustannukset etenkin suurissa kaupungeissa heikentävät työssäkäyvien lapsiperheiden toimeentuloa. Korkeat asumiskustannukset ovat suuri ongelma myös yksinasuvilla, sillä asumiskustannukset henkeä kohden ovat heillä selvästi korkeampia kuin muilla.

Osalla ihmisistä on vaikeuksia tyydyttää perustarpeitaan energiakustannusten vuoksi. Monilla on vaikeuksia suoriutua energialaskuista ja jotkut asuvat liian kylmissä huoneissa pienentääkseen sähkölaskuja. Ympäristöministeriö arvioi 2015, että Suomessa on 60 000–100 000 energiaköyhyyden riskiryhmiin kuuluvaa omistusasunnossa asuvaa kotitaloutta.²⁹ Energiaköyhiä on arvioitu olevan kaksi prosenttia väestöstä.³⁰

Sairastamisen kulut ja palveluihin pääsyn eriarvoisuus kasvattavat köyhyyttä

Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuja on nostettu useana vuonna merkittävästi. Samanaikaisesti on nostettu lääkkeiden ja terveydenhuollon matkakustannusten omavastuuosuuksia.

Järjestöjen selvityksen²⁰ mukaan suurin taloudellinen rasite ovat lääkekustannukset. Osa pienituloisista lääkkeen käyttäjistä joutuu turvautumaan lainoihin ja pikavippeihin, jotka syventävät talouden ahdinkoa. Moni sairastunut on joutunut pyytämään toista, halvempaa lääkettä, siirtämään lääkkeen hankkimista tai tinkimään muista välttämättömistä menoista, kuten ruoasta. Joka kymmenes vastaaja oli jättänyt lääkärin suositteleman lääkkeen hankkimatta sen hinnan vuoksi.

Katri Aaltosen väitöskirja³¹ osoittaa, että joka kymmenes suomalainen on jättänyt rahan puutteen takia lääkkeen ostamatta. Joka viides on joutunut taloudellisten syiden vuoksi tinkimään terveydenhoitomenoistaan eli lääkkeistä tai lääkärikäynneistä. Ongelmat kasautuvat henkilöille, jotka sairastavat paljon, mutta tienaa vähän. THL:n ATH-tutkimusten³ mukaan lääkkeistä säästävien määrä on viime vuosina ollut nousussa.

Suomella on terveydenhuollon palveluihin pääsyssä enemmän ongelmia kuin muissa Pohjoismaissa, ja haavoittuvassa elämäntilanteessa olevat ja pienituloiset jäävät usein ilman tarvitsemiaan palveluja. Asiakasmaksujen korotukset heikentävät entisestään palveluihin pääsyä. Laki mahdollistaisi asiakasmaksujen kohtuullistamisen tai perimättä jättämisen, jos ne vaarantavat ihmisen toimeentulon, mutta tämä mahdollisuus tunnetaan kunnissa huonosti. Asiakkaita ei riittävästi neuvota hakemaan huojennuksia maksuihin.

Epättyypillisten työsuhteiden lisääntyminen kasvattaa työssäkäyvien köyhyysriskiä

Kansainvälisesti vertailtuna Suomessa työssäkäyvillä on ollut matala köyhyysriski. Vuoden aikana pääasiassa palkansaajana toimineiden pienituloisuus on vähäistä, 1,7 prosenttia. Työllisistä ryhmistä pienituloisuus on yleisintä yrittäjillä ja maatalousyrittäjillä, 11,9 prosenttia.³² Työssäkäyvien köyhyyden taustalla on epättyypillisiä työsuhteita: itsensä työllistäjiä sekä pätkä-, vuokra- ja muita epäsäännöllisiä työsuhteita.

Vuonna 2018 työsuhteista 16 prosenttia oli määräaikaista. Kaksi kolmasosaa määräaikaista palkansaajista, 237 000, haluaisi pysyvää työtä.³³

Työsuhteista osa-aikaisia oli 17 prosenttia. Määrä kasvoi edellisvuodesta, etenkin naisilla. Kokoaikatyön puute on yleisin syy tehdä osa-aikatyötä. Työmarkkinoilla oli 106 000 sellaista osa-aikaista palkansaajaa, jotka olisivat halunneet tehdä kokoaikaista työtä. Näistä naisia oli 75 000 ja miehiä 31 000.³³

Niin sanotulla nollatuntisopimuksella työskenteli 2018 keskimäärin noin 106 000 palkansaajaa. Tämä oli noin 5 prosenttia kaikista 15–74-vuotiasta palkansaajista. Noin 40 prosenttia nollatuntisopimuksella työskentelevistä oli halunnut tällaisen työsopimuksen. Lähes sama osuus ilmoitti, että työ oli ollut saatavilla vain nollatuntisopimuksella ja 14 prosenttia koki, ettei mitään muuta työtä ollut tarjolla.³⁴

Köyhyys työssäkäynnistä huolimatta koskee Suomessa erityisesti lapsiperheitä. Pienituloisuusrajan alapuolella olevista lapsiperheistä lähes puolessa oli töissä käyvä huoltaja. Korkein köyhyysriski on niissä lapsiperheissä, joissa on vain yksi palkansaaja.

Pätkä- ja osa-aikatöiden yleistymisen voi johtaa eläkeläisköyhyyden kasvuun tulevaisuudessa, kun työeläkettä ei kerry riittävästi.

Köyhyydessä on alueellisia eroja

Yleisesti ottaen köyhyyden taustalta löytyy usein pitkittynyttä työttömyyttä, sukupolvelta toiselle periytyvää huono-osaisuutta, matalaa koulutustasoa, monilapsisia perheitä, yksinhuoltajuutta tai yksin asumista, pitkäaikaissairauksia tai vammasta johtuvaa työkyvyttömyyttä tai osatyökykyisyyttä sekä päihde- ja mielenterveysongelmia.

Köyhyydessä on huomattavia alueellisia eroja. Se on viime vuosina lisääntynyt erityisesti kaupunkiseuduilla, joilla eläminen on kallista ja asunnottomuus muuta Suomea yleisempää. Syrjäseuduilla taas on enemmän työttömyyttä, eivätkä palvelut ole kattavia tai kaikkien saatavissa esimerkiksi pitkien etäisyyksien vuoksi.

6. Mitä Suomi ja EU tekevät köyhyyden vähentämiseksi?

Suomi sitoutui vuonna 2010 vähentämään köyhyys- tai syrjäytymisriskissä elävien ihmisten määrää 150 000:lla vuoteen 2020 mennessä osana EU:n Eurooppa 2020 -strategiaa³⁵. Nyt näyttää selvältä, ettei tavoite toteudu. Tämän lisäksi Suomi on sitoutunut puolittamaan köyhyyden vuoteen 2030 mennessä osana YK:n kestävä kehityksen tavoitteiden ja Agenda2030-toimintaohjelman kansallista toimeenpanoa.³⁶

Sitoumusten ja tekojen ristiriitoja

Juha Sipilän hallituksen 2015–2018 ohjelmassa köyhyyden vähentäminen ei ollut painopisteinä. Hallituskaudella pienituloisten asemaa heikensivät perusturvaetuuksien leikkaukset ja indeksijäädetykset. Perusturvan varassa elävien ryhmien toimeentuloa vaikeutti myös etuustulojen verotuksen kiristäminen. Lapsilisien indeksisidonnaisuudesta luovuttiin.

Lisäksi ansiosidonnaisen työttömyysturvan päivärahakautta lyhennettiin. Vuoden 2018 alusta voimaan tullut aktiivimalli on leikannut huomattavalla osalla työttömiä työttömyysetuutta ja johtanut kasvavaan toimeentulotukeen turvautumiseen. Lasten ja nuorten tilannetta vaikeuttivat leikkaukset varhaiskasvatuksesta, koulutuksesta ja nuorisotakuusta. Myös terveydenhuollon asiakasmaksuja korotettiin ja lääkekorvauksia leikattiin huomattavasti.

Tuoreessa hallitusohjelmassa luvataan tekoja köyhyyden vähentämiseksi

Antti Rinteen hallituksen ohjelmassa 2019 köyhyys- ja syrjäytymisriskiin luvataan puuttua määrätietoisesti. Hallitus lupaa muun muassa korottaa perusturvaa, purkaa aktiivimallin leikkurit, turvata jokaiselle lapselle ja nuorelle yhden harrastuksen ja nopeuttaa perusterveydenhuollossa hoitoon pääsyä. Asiakasmaksulaki luvataan uudistaa niin, että maksuttomuutta laajennetaan ja maksuja kohtuullistetaan.

Vuoden 2020 alusta kansaneläkkeen täyttä määrää ehdotetaan korotettavaksi 34 eurolla ja takuueläkkeen täyttä määrää 50 eurolla kuukaudessa. Vähimmäismääriin sairaus- ja vanhempainpäivärahoihin, erityishoitorahaan, kuntoutusrahaan sekä työttömyyspäivärahoihin on tulossa 20 euron korotus kuukaudessa. Lisäksi monilapsisten perheiden lapsilisiä korotetaan neljännessä lapsesta alkaen 10 eurolla, lapsilisen yksinhuoltajakorotusta myös 10 eurolla ja elatustukea 7 eurolla kuukaudessa. Myös opintotuen huoltajakorotusta nostetaan, 25 euroa kuukaudessa.

Etuuksien korotukset ovat oikean suuntaisia toimia, mutta ne eivät korjaa kaikkia aiemmin tehtyjä heikennyksiä. Esimerkiksi työttömän perusturva jää edelleen matalammalle tasolle kuin millä se olisi ilman tehtyjä indeksileikkauksia ja -jäädetyksiä. Myöskään lapsilisen ostovoimaa ei ole korjattu vuosiin elinkustannusten nousun mukaisesti ja sen reaalitaso on noin 30 prosenttia pienempi kuin 1990-luvulla. Lapsilisiä ei hallitusohjelmassa edelleenkään luvata sitoa indeksiin.

Hallitusohjelmassa on paljon hyviä kirjauksia ja suunnitelmia, joiden toimeenpano ja siihen osoitetut resurssit määrittävät lopulta, toteutuvatko ne. Jos hallituksen työllisyystavoitteet eivät täyty, on riskinä, että muun muassa perusturvan lisäparannukset jäävät haaveeksi.

Sosiaalisten oikeuksien pilarilla kansalaisille vahvempia oikeuksia?

Euroopan parlamentin, neuvoston ja komission allekirjoittaman Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin tavoitteena on vahvistaa sosiaalialan säännöstöä ja taata kansalaisille entistä vahvemmat oikeudet. Pilariin kuuluu 20 periaatetta, jotka koskevat muun muassa yhtäläisiä mahdollisuuksia, oikeudenmukaisia työoloja ja sosiaalista suojelua. Sosiaalisen suojelun alla määritellään oikeuksia, kuten vähimmäistoimeentulo, terveydenhoito, sosiaalinen asuntotuotanto ja peruspalvelujen saatavuus.

Vähimmäistoimeentulon osalta todetaan, että jokaisella, jolla ei ole riittäviä varoja, on oikeus riittäviin vähimmäistoimeentuloetuuksiin, joilla varmistetaan ihmisarvoinen elämä kaikissa elämänvaiheissa. Suomessa keskeinen vähimmäisturvan takaava etuus on toimeentulotuki ja sen tason on useassa yhteydessä todettu olevan riittämätön. Vähimmäistoimeentulon osalta voi katsoa, että Suomi ei noudata Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilaria.

Etuuksien tasosta huomautuksia Euroopan neuvoston sosiaalisten oikeuksien komitealta

EU ei ole Suomelle antamissaan vuosittaisissa maakohtaisissa suosituksissa ottanut köyhyyttä esille.³⁷ Sen sijaan Suomi on saanut Euroopan neuvoston sosiaalisten oikeuksien komitealta useita huomautuksia perusturvaetuuksien liian alhaisesta tasosta. Komitea antoi 12.2.2015 päätöksen Suomen Sosiaalioikeudellisen Seuran, SSOS, tekemään kanteluun. Se katsoi, ettei Suomen perusturvan taso täytä Euroopan Neuvoston sosiaalisen peruskirjan vaatimuksia. Komitea totesi myös 5.5.2017 päätöksessään SSOS:n kanteluun työmarkkinatuen tason olevan liian matala.³⁸

7. Miten köyhyyttä tulisi vähentää?

Viime vuosina teot köyhyyden ja eriarvoisuuden vähentämiseksi ovat olleet vähäisiä. Jotta Suomi saavuttaisi Eurooppa 2020 -strategian ja YK:n Agenda2030-toimintaohjelman köyhystavoitteet, on nyt köyhyys- tai syrjäytymisriskissä elävien lähes 900 000 henkilön elämisen edellytyksiä parannettava merkittävästi.

Toimintaohjelma köyhyyden ja eriarvoisuuden vähentämiseksi

Köyhyyden ja eriarvoisuuden vähentämiseksi tulisi laatia kokonaisvaltainen strategia ja toimintaohjelma. Köyhyyden vähentäminen edellyttää määrätietoista yhteiskuntapolitiikkaa: työllisyyden parantamista ja pitkäaikaistyöttömyyden vähentämistä, kohtuuhintaisen vuokra-asuntotuotannon lisäämistä, toimivia sosiaali- ja terveystalouksia, tasa-arvoista koulutusta ja perusturvan tason nostamista.

Perusturva kohtuullisen minimin mukaisen elintason takaavalle tasolle

Perusturvan tasoa on korotettava asteittain kohti viitebudjettien määrittelemää kohtuullisen minimin tasoa. Toimeentulotuen tarvetta tulee vähentää pitkäjänteisesti niin, että ihmisten ei tarvitse täydentää elämiseen riittämättömiä etuuksia monelta luukulta. Perusturvaa on myös yksinkertaistettava ja joustavoitettava niin, että se huomioi paremmin muuttuvan työelämän, vähentää byrokraloukkua, tukee ihmisten työllistymistä ja mahdollistaa osatyökykyisten työllistyminen.

Etuuksien tason lisäksi pienituloisten toimeentuloon vaikuttavat vahvasti korkeat asumiskulut ja muun muassa sairastamisesta aiheutuvat kulut. Laadukkaiden ja maksuttomien tai kohtuuhintaisien sosiaali- ja terveystalouksien, varhaiskasvatuksen ja koulutuksen saataavuus on oleellista pienituloisen toimeentulolle.

Lisää tukea kohtuuhintaiselle vuokra-asuntotuotannolle

Tukea kohtuuhintaiselle vuokra-asuntotuotannolle tarvitaan pääkaupunkiseudun lisäksi erityisesti maakuntakeskuksissa. Lisäksi on turvattava kohtuullinen asumistuen taso.

Riittävät lääkekorvaukset ja kohtuulliset asiakasmaksut

Sairastamisen kustannukset eivät saa ehkäistä hoidon saantia. Osan sosiaali- ja terveystalouksista tulee olla kokonaan maksuttomia, kuten nyt Helsingissä terveyskeskuslääkäriin, sairaanhoitajan- ja terveydenhoitajan vastaanotokäynnit.

Palvelu-, matka- ja lääkemaksukatot tulee yhdistää yhdeksi maksukatoksi, joka saa olla korkeintaan takuueläkkeen suuruinen. Erilliset maksukatot kuitenkin säilyisivät ja niitä seurattaisiin jatkossakin. Kunkin erillisen maksukatot täytyessä asiakas ei maksaisi kyseistä palvelu-, matka- tai lääkekohtaista maksua. Kun palveluista, matkoista ja lääkkeistä perityt maksut ylittävät yhdistetyn maksukatot, ne olisivat tämän jälkeen maksuttomia.

Maksukattojärjestelmää tulee kehittää siten, että edunsaaja saisi hänelle kuuluvan etuuden automaattisesti.

Kuntien tulee kohtuullistaa asiakasmaksut tai jättää ne perimättä, jos ne vaarantavat asiakkaan toimeentulon. Asiakkaille ja työntekijöille on aktiivisesti tiedotettava tästä mahdollisuudesta.

Lisäyksiä työllisyysmäärärahoihin ja panostusta asiakaslähtöisiin TE-palveluihin

Yhdenvertaiset työvoimapolitiikka tulee turvata kaikille. Aktiiviseen työvoimapolitiikkaan tulee satsata ja työllisyysmäärärahoja kasvattaa merkittävästi. Palkkatukimäärärahat tulee nostaa riittävälle tasolle. Työllisyyspoliittisen avustuksen määrärahaa tulee korottaa. Järjestöjen rooli työllistämistä edistävien palveluiden tuottajina ja työllistäjinä on turvattava.

Sosiaali- ja terveystalouden uudistus, joka kaventaa terveys- ja hyvinvointieroja

Laadukkaiden palvelujen tulee olla kaikkien saatavilla. Huono-osaisten erityisryhmien palvelut on turvattava, perustason palveluja vahvistettava sekä panostettava hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen.

Lapsiperheille riittävä toimeentulo ja palvelut

Ihmisen hyvinvoinnin perusta rakentuu lapsuudessa, minkä vuoksi lapsena koettu köyhyys on erityisen haitallista. Lapsiperheiden köyhyyttä voidaan vähentää korjaamalla perusturvan ja perhe-etuuksien tasoa, pitämällä palvelumaksut kohtuullisina, alentamalla asumiskustannuksia ja tukemalla vanhempien koulutus- ja työllistymismahdollisuuksia.

Köyhyyden vaikutuksia voidaan lieventää muun muassa takaamalla varhaiskasvatus ja harastusmahdollisuus kaikille lapsille, vahvistamalla perusopetuksen laatua ja oppilashuollon voimavaroja, varmistamalla lapsiperhepalvelujen saatavuus, tarjoamalla maksuttomia tai edullisia vapaa-ajan toimintoja sekä muuttamalla toisen asteen koulutus maksuttomaksi.

Köyhyyttä kokeneiden ihmisten ääni esiin

”Saimme tuetun loman. Diakoni olisi maksanut omavastuuosan, mutta matkoihin emme saaneet mistään apua. Oli pakko perua.”

Hyvätuloiset ja korkeakoulutetut äänestävät aktiivisimmin kaikissa vaaleissa. Äänestysprosentti on matala alueilla, joille on keskittynyt huono-osaisuutta, työttömyyttä, vuokra-asuntoja ja maahanmuuttajia. Äänestyspassiivisuuden taustalla vaikuttaa usein tunne tai kokemus eriarvoisuudesta.

Kuulemalla eri tavoin köyhyyttä kokeneita ihmisiä päätöksentekoon saadaan paitsi tietoa ja kokemuksia arjen köyhyydestä ja konkreettisista ongelmista myös ratkaisuehdotuksia esimerkiksi sosiaaliturvan ongelmiin.

Eri puolilla maata tulee järjestää foorumeita, joilla päättäjät keskustelevat köyhyyttä kokeneiden ihmisten kanssa. Kansalaistoimintaa, järjestöjä ja kohtaamispaikkoja kannattaa tukea, sillä ne lisäävät ihmisten osallisuutta, vahvistavat yhteisöjä, vähentävät yksinäisyyttä ja ehkäisevät erilaisia ongelmia.

Lisäkeinoja köyhyyden ja eriarvoisuuden ehkäisemiseksi ja vähentämiseksi löytyy EAPN-Fin-julkaisusta Köyhyys – syitä ja seurauksia³⁹.

Viitteet ja lähteet

Jos tilastotiedoissa ei ole erillistä viitettä, ne ovat Tilastokeskuksen tulonjaon kokonaistilastosta, jossa tuorein tilastovuosi on 2017.

1. Honkanen, Pertti: Esimerkki- ja simulointilaskelmia sosiaaliturvan muutoksista 2012–2019. SOSTE, Suomen sosiaali ja terveys ry 2018.
2. Mukkila, Susanna et al: Köyhyys ja perusturvan riittävyys. Teoksessa Laura Kestilä ja Sakari Karvonen (toim.) Suomalaisten hyvinvointi 2018. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2019.
3. Poimintoja aikuisväestön terveydestä, hyvinvoinnista ja elinoloista Suomessa 2013–2016 – ATH-tutkimuksen tuloksia. Tutkimuksesta tiiviisti 7 – maaliskuu 2017, THL 2017. Kaikki ATH-tulosraportit: www.thl.fi/ath
4. Kansallisen terveys-, hyvinvointi ja palvelututkimus FinSoten perustulokset 2017–2018. Tulosraportti alueet 2018. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2019.
5. Isola, Anna-Maria, Meri Larivaara & Juha Mikkonen (toim.). Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä. Avain, Helsinki 2007.
6. Kilpailukutsu Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä. Haettu 2.10.2019.
7. Korpela, Tuija. ”Tulottomien” kotitalouksien määrä kaksinkertaistunut kymmenessä vuodessa. Kelan tutkimusblogi 14.12.2017.
8. Lyytinen, Eveliina (toim.) Turvapaikanhaku ja pakolaisuus Suomessa. Siirtolaisinstituutti 2019.
9. Maksuhäiriötilastot 2018. Asiakastieto.
10. Yli 420 000 asiakasmaksua päätyi ulosottoon 2018 – kasvua edellisvuodesta lähes viidennes. SOSTE, Suomen sosiaali ja terveys ry 17.4.2019, haettu 2.10.2019.
11. Isomäki, Päivi et al. Diakoniabarometri 2018. Yksinäisyyden monet kasvot. Kirkon tutkimuskeskuksen verkkojulkaisuja 56, 2018.
12. Asunnottomat 2018. Ara, asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus, 7.3.2019.
13. Pienituloisten määrä. Tulonjakotilasto 2017. Tilastokeskus 19.12.2018.
14. Ristikari, Tiina et al: Suomi lasten kasvuympäristönä: Kahdeksantoista vuoden seuranta vuonna 1997 syntyneistä. THL 2018, Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 210, 2018.
15. Työvoiman ulkopuolella olevat. Työvoimatutkimus 2018. Tilastokeskus 11.4.2019.
16. Kuusela, Kaisa-Mari: Työllisyyskatsaus heinäkuu 2019. Työ- ja elinkeinoministeriö 20.8.2019.
17. Kerätär, Raija ja Oivo, Tuija: Osatyökykyisten reitit työllisyyteen – etuudet, palvelut, tukitoimet. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 43/2018.
18. Eronen, Anne, Londén Pia & Peltosalmi, Juha: Sosiaalibarometri 2019. SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry 2019.
19. Vesala, Hannu T. & Vartio, Elias: Miten vammaisten ihmisten oikeudet toteutuvat Suomessa? Vammaisfoorumin vuonna 2018 toteuttaman kyselyn tulokset taulukkomuodossa. Vammaisfoorumi 2019.
20. Selvitys pitkäaikaissairauksien kustannuksista 2018. Reumaliitto, Allergia-, iho- ja astmaliitto, Psoriasisliitto ja Crohn ja Colitis ry 21.3.2018.
21. Terämä, Emma et al. Yksin osana elinkaarta. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta, selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 66/2018.
22. Asuntoväestö tulokymmenyksittäin ja syntyperän mukaan muuttujina 2017. Tilastokeskus 2018.
23. Jauhiainen, Signe ja Korpela, Tuija (toim.). Toimeentulotuen saajien elämäntilanne, asuminen ja työnteko. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2019:28. 19.3.2019.
24. Pasila, Aura ja Sutela, Hanna: Ulkomaalaistaustaisten työllisyysaste eroaa rekisteri- ja haastattelupohjaisissa tilastoissa. Blogit 2019. Tilastokeskus 12.4.2019.
25. Ahonen, Kati et al (toim.): Tutkimuksia eläkeläisten toimeentulokokemuksista ja taloudellisesta hyvinvoinnista. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 2.2019.
26. Ikä ja pienituloisuus. Tilastokeskus 2019.
27. Perusturvan riittävyyden arviointiraportti 2015–2019. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2019.
28. Elomäki, Anna et al: Tasa-arvoa talousarvioon – talousarvion sukupuolivaikutusten arviointi ja sukupuolittietoinen budjetointi. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 52/2018.
29. Pienituloisen omistusasujan energiaköyhyys. Energiaköyhyyden jatkoselvitys liittyen asuntojen lämmitysremontteihin ja energiakuluihin. Ympäristöministeriön raportteja 6/2015.
30. Tilastoja energiaköyhyydestä. Assist2gether-hanke, haettu 2.10.2019
31. Aaltonen, Katri: Affordability of medicines from the pharmaceutical system perspective. Comparative analysis of Finland and New Zealand. Kela 2017
32. Sosioekonominen asema ja pienituloisuus. Tulonjakotilasto 2017. Tilastokeskus 2018.
33. Työllisyys ja työttömyys vuonna 2018. Työvoimatutkimus 2018. Tilastokeskus 11.4.2019.
34. Palkansaajien nollatuntisopimukset. Työvoimatutkimus 2018. Tilastokeskus 3.6.2019
35. Eurooppa 2020 -strategia, Suomen kansallinen uudistusohjelma, kevät 2018. Valtiovarainministeriön julkaisu 10a/2018.
36. Valtioneuvoston selonteko kestävän kehityksen globaalista toimintaohjelmasta Agenda2030:sta. Kestävän kehityksen Suomi – pitkäjänteisesti, johdonmukaisesti ja osallistavasti. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 3/2017.
37. EU-komission maakohtaiset suositukset Suomelle 2019. Bryssel 2.7.2019
38. Euroopan Neuvostolta toistuvasti kritiikkiä Suomen perusturvan liian alhaisesta tasosta. Ihmisoikeusliitto 15.6.2018.
39. Köyhyys – syitä ja seurauksia. Niko Eskelinen ja Jiri Sironen (toim.) Suomen köyhyyden ja syrjäytymisen vastainen verkosto EAPN-Fin. Helsinki 2017

Suomen köyhyyden ja syrjäytymisen
vastainen verkosto EAPN-Fin

2019

www.eapn.fi